

об'єктивних чинників формування правомірної поведінки вкрай складно. Втім, соціологічно-пізнавальну характеристику їх дії все ж можливо отримати – принаймні у вигляді узагальненої ідеологічної конструкції.

Принципово важливо пам'ятати, що саме об'єктивні чинники в сукупності, з тією чи іншою мірою безпосередності, впливають на формування низки правових якостей особистості. Ці якості є базовими суб'єктивними елементами, що зумовлюють правомірну поведінку як активну, стабільну та надійну

Підсумуємо. У контексті виявлення та аналізу чинників, що впливають на значущу з правової точки зору поведінку людини, слід розглядати правомірну поведінку в її складових компонентах значно ширше, ніж це прийнято в межах традиційної юридичної теорії. Необхідно чітко розмежовувати власне юридичні інструменти впливу на вчинки людини та загальносоціальний комплекс засобів такого впливу.

У сучасних умовах в Україні перелічені об'єктивні чинники діють як внутрішньо суперечливі: їхні позитивні та негативні аспекти здебільшого врівноважуються. Найдієвішим на сьогодні чинником залишається юридичний, хоча його вплив здебільшого обмежується лише елементарною правослухняністю.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-25>

ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ НАРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ: РОЛЬ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ – ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Рішко Марія Іванівна

кандидат юридичних наук,

*заступник керівника проекту «Захист та пошук рішень для осіб без громадянства, біженців та шукачів притулку у Західній Україні»
Міжнародний фонд охорони здоров'я та навколишнього середовища
«Регіон Карпат»*

м. Мукачєво, Україна

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною

за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Встановлення факту народження є одним із ключових аспектів захисту прав людини, основою для отримання громадянства, доступу до медичних, соціальних і освітніх послуг.

В Україні проблематика відсутності реєстрації народження є актуальна для вразливих категорій осіб, а саме: ромських сімей, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), осіб без громадянства, осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях та ін.

За оцінками УВКБ ООН, з середини 2015 до кінця 2021 72,211 дітей, народжених на невідконтрольованих урядом України районах Донецької та Луганської областей, ще не отримали свідоцтва про народження в Україні. Без українських свідоцтв про народження їм може загрожувати безгромадянство, оскільки в 14 років вони не зможуть звернутись за отриманням паспорту громадянина України [5].

Державна реєстрація народження дитини проводиться за місцем народження дитини або за місцем проживання її батьків чи одного з них [3].

Залежно від строку, що спливає з моменту народження дитини, для її реєстрації необхідні документи [5]:

До 1 року	Від 1 до 15 років	Від 16 років і старше
– заява; – медичне свідоцтво про народження (форма № 103/о); – паспорт заявника	– заява (правила повторної реєстрації); – медичне свідоцтво про народження (форма № 103/о); – медична довідка про перебування дитини під наглядом лікувального закладу (форма № 103-1/о); – довідка з місця проживання дитини	– заява (правила повторної реєстрації); – медичне свідоцтво про народження (форма № 103/о); – рішення суду про встановлення факту народження

Через відсутність вищезазначених документів вразливі категорії осіб змушені звертатись до суду для встановлення факту народження. Рішення суду про встановлення факту народження може бути отримане в результаті окремого провадження, що передбачено статтею 293 Цивільного процесуального кодексу України.

Для вирішення питання щодо встановлення факту народження у судовому порядку фізичні особи звертаються до Центрив з надання безоплатної правничої допомоги, що відіграють важливу роль у забезпеченні права людини.

Відповідно до ч. 1 ст. 14 закону України «Про безоплатну правничу допомогу» право на безоплатну правничу допомогу мають такі категорії фізичних осіб: малозабезпечені особи (повнолітні особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід, розрахований відповідно до методики, затвердженої

Міністерством юстиції України, не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також особи з інвалідністю, які отримують пенсію або державну соціальну допомогу відповідно до законів України "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю" і "Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю", у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатної особи), ВПО, ОБГ – на всі види правничих послуг, передбачених частиною другою статті 13 закону України «Про безоплатну правничу допомогу», у тому числі встановлення факту народження [2].

Аналізуючи позитивні судові практики Центрів з надання безоплатної правничої допомоги в Україні, слід виокремити деякі з них, до прикладу, справа № 505/85/22 – встановлено факт народження матері для набуття громадянства України (Подільське бюро, Хмельницька область), поновлено реєстрацію актового запису про народження. Покійна мати була громадянкою України. Однак, під час звернення до Державної міграційної служби України заявниця не змогла підтвердити факт народження матері на території України, оскільки свідоцтва про народження матері не збереглося. Звернувшись до Державного архіву Одеської області клієнтці повідомили, що книги реєстрації актів про народження за 1940 рік вважаються втраченими у період окупації та воєнних дій 1941-1944 років, що унеможливило витребування архівної довідки про народження її матері.

Справа № 445/364/24 – встановлено факт народження на ТОТ (Золочівське бюро на Львівщині).

Справа № 297/3839/23 – встановлено факт народження 23-х річної ромки (Берегівське бюро на Закарпатті).

Справа № 760/15180/23 – встановлено факт народження на ТОТ (Правобережний київський місцевий центр з надання БВПД). Мати дитини звернулась до Омбудсмана, потім в БПД через відсутність у дитини свідоцтва про народження та неможливість повернутися з Естонії до України.

У 2024 році система надання БПД надала понад 1 млн правничих послуг (безоплатної первинної та вторинної правничої допомоги). Найпопулярнішим способом отримати безоплатну правничу допомогу було звернення до бюро правничої допомоги – до них люди звернулися понад 451 тис. разів. Юристи опрацювали понад 101 тис. онлайн-звернень та понад 303 тис. дзвінків на Єдиний контактний номер телефону системи надання БПД 0-800-213-103. Порівняно з минулим роком кількість очних звернень до бюро зменшилась на 8,3%, телефоном – на 5,8%, а онлайн збільшилась утричі. Серед суб'єктів права на БВПД найбільше звернень від

людей з низьким доходом (30 %), ВПО (15,3%), ветеранів війни та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України (13,4%), людей з інвалідністю (10,6%), дітей (6,3%) [6].

Крім того, 11.06.2020 р. у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 3635, який пропонує звільнити від сплати судового збору батьків у справах про встановлення факту народження їх дітей. УВКБ ООН адвокатує за його якнайшвидше прийняття з метою забезпечення права дітей на реєстрацію народження, а також запобіганню випадків безгромадянства [5].

Серед основних проблем, що виникають у процесі встановлення факту народження, можна виділити наступні:

– Відсутність медичного підтвердження факту народження. У випадках домашніх пологів або народження без звернення до медичного закладу відсутній офіційний документ (медичне свідоцтво про народження), що ускладнює реєстрацію народження дитини.

– Відсутність документів або втрата документів батьків дитини, відсутність свідків – для ромських громад і людей, що народилися в умовах окупації чи на непідконтрольних територіях.

– Низька правова обізнаність серед вразливих категорій населення та інші.

Для подолання цих викликів система БПД допомагає вразливим групам громадян у таких напрямках: 1) юридичне консультування–фахівці БПД пояснюють особам їхні права та порядок дій для встановлення факту народження. 2) Підготовка документів. Правники допомагають зібрати докази (показання свідків, довідки з лікарень, шкіл, територіальних громад, архівні дані тощо) та підготувати заяву до суду. 3) Представництво в суді. Адвокати, залучені БПД, супроводжують справу в суді, забезпечуючи професійний юридичний захист.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – ст. 141.

2. Про безоплатну правничу допомогу: закон України № 3460-VI від 02.06.2011 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 51. – ст. 577.

3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: закон України № 2398-VI від 01.07.2010 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 38. – ст.509.

4. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 40-41, 42. – ст. 492.

5. УВКБ ООН. Реєстрація народження особи без громадянства або особи з невизначеним громадянством. DOI: <https://www.unhcr.org/ua/>

reyestratsiya-narodzheniya-osoby-bez-hromadyanstva-abo-osoby-z-nevyznachenym-hromadyanstvom

6. Система надання безоплатної правничої допомоги оприлюднила звіт за 2024 рік. DOI: <https://legalaid.gov.ua/novyny/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2024-rik/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-26>

ПРАВА ДИТИНИ У КОНСТИТУЦІЯХ ДЕРЖАВ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Селезньова Ольга Миколаївна

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін,
ПВНЗ «Буковинський університет»
м. Чернівці, Україна*

Права та обов'язки дітей – це масштабна категорія у сучасному праві, оскільки усвідомлення значення повноцінного дитинства людством з кожним роком стає більш глибоким та значимим. Таке твердження має фактичну основу – права та обов'язки дітей дістають правове регулювання вищого, конституційного рівня. У конституціях різних держав спостерігається власне це регулювання, яке розвивається далі у відповідних нормативно-правових актах. Більше того, світовій практиці відома така вища посада державного управління, як посада уповноваженого з прав дитини. Наприклад у Польщі одночасно здійснюють свої функціональні обов'язки і Уповноважений з прав людини, і Уповноважений з прав дитини.

Разом з тим, увага до інституту дитинства у світовому співтоваристві хоча і збільшується, фрагментарність правового регулювання все ж таки має місце. Значна частина правової регламентації стосується опіки й піклування, соціальної турботи та захисту, деяких аспектів відповідальності неповнолітніх. Приміром, у Конституції Італії можна відмітити яким чином регулюється питання статусу позашлюбних дітей. Існують і попереджувально-імперативні настанови (наприклад, про планування сім'ї у Конституції Китаю).

Що ж до спеціалізованих питань дитинства, то слід сказати, що вони доволі часто розглядаються саме у внутрішньодержавному законодавстві, а у конституціях заявлено лише базові та загальні позиції. Серед іншого, відкритим залишається питання регулювання прав та обов'язків дітей дошкільного віку. Багато в чому цей аспект у